

Česká andragogika na vzestupu

Jan Průcha

Katedra andragogiky a personálního řízení, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze

Abstrakt: Přehledová stať informuje pedagogické odborníky o současném stavu andragogiky v České republice. První část uvádí základní pojetí andragogiky jako vědy a její hlavní obory. Druhá část poskytuje přehled o pracovištích andragogiky na šesti českých univerzitách, o jejich studijních programech a studentech. V třetí části je prezentován přehled různých andragogických publikací, které se jeví jako relevantní pro pedagogiku. V závěru se upozorňuje na slabé stránky české andragogiky, zejména nerozvinutost empirických výzkumů vzdělávání dospělých, a na možnost obohacení andragogiky z metodologie pedagogického výzkumu.

Klíčová slova: andragogika, vzdělávání dospělých, vztahy andragogiky s pedagogikou, pracoviště andragogiky, publikace andragogiky

1 Úvod

Existují mnohé doklady o tom, že pedagogická věda (teorie, výzkum, metodologie) se v současnosti rozvinula do značné tematické šíře a v důsledku toho se propojuje s různými jinými vědami a disciplínami. Velkým paradoxem však zůstává, že tato mezivědní propojenost pedagogiky nezasahuje andragogiku. Ta zůstává stranou zájmu většiny pedagogů, ale zároveň také andragogové (až na ojedinělé výjimky) se nezajímají o pedagogiku. Je to dost nepochopitelné, vždyť přece jde o vědy obsahově blízké, zabývající se určitými jevy, procesy a subjekty edukační reality. Dobře vystihuje tuto situaci Beneš (2008, s. 37):

Dělení pedagogiky na pedagogiku dětí a na pedagogiku dospělých je poměrně nového data. Pedagogika se zřekla dospělého až v době, kdy se měnila v pedagogiku školy. Dnes zahrnuje andragogiku do svého systému, nestará se ale o ni a vzájemný vztah neproblematizuje. Obdobně postupuje i andragogika, která se původně zaměřovala nejen na dospělé, ale i na dorůstající. Až rozmach vzdělávacích systémů mládež z jejího pohledu vyřadil. Některé andragogické směry se k pedagogice hlásí, nějakou výraznou komunikaci s ní ovšem nenavazují.

Příčiny tohoto vzájemného nezájmu jsou několikere. Z pohledu pedagoga vnímám jako jednu z příčin nezájmu o andragogiku zejména to, že donedávna nebyla u nás andragogika jako vědecká teorie a výzkum nějak významněji rozvinuta, ani co do pracovišť, ani pokud jde o publikované výsledky. Avšak tato situace se výrazně změnila. Andragogika se dnes v České republice vyvíjí

velmi intenzivně a ignorovat tento vzestup by bylo nemoudré. Právě k tomuto účelu je zaměřena tato přehledová stať.

Záměrem je nabídnout pedagogické obci informace (1) o současném stavu české andragogiky, (2) o fungujících pracovištích a jejich zaměření, (3) hlavně však o andragogických produktech reprezentovaných v četných publikacích. Chci ukázat, že pro pedagogiku lze nalézt v andragogických publikacích a aktivitách mnoho užitečného a nezájem o ně pedagogice neprospívá. Přehled zaměřuji výhradně na českou andragogiku (což se odráží i ve výběru citovaných publikací), avšak je třeba upozornit, že andragogika dosahuje velký rozvoj také na Slovensku, jak je to patrné i z řady významných publikací (např. Čornačičová, 2007; Határ, 2009; Machalová, 2006; Matulčík, 2004; Prusáková, 1996, 2005; Prusáková a kol., 2010; Švec, 2002, 2008; Trendy rozvoja andragogiky, 2006 aj.).

2 Co vlastně je andragogika?

Podobně jako v případě pedagogiky je také nesnadné vymezit stručně, avšak s dostatečnou přesností, pojem andragogika. Přidržíme se slovníkových definicí:

Většina odborníků považuje andragogiku za vědu, případně vědeckou disciplínu zabývající se teorií a výzkumem vzdělávání dospělých. Z. Palán ve *Výkladovém slovníku Lidské zdroje* (Palán, 2002, s. 16–19) charakterizuje andragogiku takto:

Andragogika je věda o výchově dospělých, vzdělávání dospělých a péči o dospělé. V oblasti výchovy a vzdělávání se zabývá zvláštnostmi působení pedagogických zákonitostí na dospělé populaci, definuje osobnost dospělého ve výchovném a vzdělávacím procesu, definuje systém výchovy a vzdělávání dospělé populace (s. 16).

Palán rozlišuje

- andragogiku jako vědu *empiricko-teoretickou* (vědní disciplína o procesu)
- andragogiku jako vědu *prakticko-normativní* (teorie vzdělávání dospělých).

Obě pojetí se odlišují různými rysy, především ale vztahem k praxi: Pro andragogiku jako empiricko-teoretickou disciplínu je praxe východiskem, předmětem zkoumání, který popisuje a vysvětluje. Pro andragogiku prakticko-normativní je východiskem vědecké poznání, s jehož pomocí se snaží praxi ovlivňovat, řídit a „zlepšovat“ prostřednictvím návodů, modelů, doporučení aj. Paralely s pojetím pedagogiky jako vědy jsou tu zajisté zřejmé.

Sevřenou definici andragogiky podává nejnověji M. Beneš v Pedagogické encyklopedii (Beneš, 2009):

Andragogika je vědní obor v systému věd o výchově a vyučování, zabývající se veškerými aspekty vzdělávání a učení se dospělých. Současně jde o studijní obor v programu pedagogických věd, sloužící k přípravě odborníků v oblasti vzdělávání dospělých (s. 691).

V právě citované práci mohou pedagogové nalézt základní informace o koncepcích a předmětu andragogiky, o jejím rozšíření v zahraničí aj. Jak Beneš uvádí, andragogika jako věda se na univerzitách etablovala mnohem později než pedagogika – první její vstup do akademické sféry se odehrál až v r. 1930, kdy známý psycholog E. L. Thorndike založil pro ni pracoviště na Teachers College of Columbia University v New Yorku.

Je nezbytné připomenout, že současná andragogika má v české vědě svou historickou tradici. Zejména v období 20.–30. let minulého století se někteří sociologové a pedagogové snažili o vytvoření teoretických základů „lidového vzdělávání“ či „lidovými“ výchovy“. Byly to např. práce T. Trnky (1934), A. I. Bláhy (1927) a další, zaměřené na výchovu a osvětu mravní, politickou, kulturní aj. O těchto historických etapách ve vývoji andragogiky pojednává např. publikace K. Škody (1996). Nelze říci, že by tyto starší práce o lidovýchově či osvětě navazovaly nějak podstatněji na pedagogiku. Obsahově byly zaměřeny hlavně na výchovu občanů pro „zdokonalování národa“, tj. na výchovu mravní, politickou, hospodářskou a kulturní, jak to prosazoval zejména T. Trnka, významný spolupracovník Masarykova lidovému ústavu. Až po 2. světové válce začaly být vytvářeny základy moderní andragogiky jakožto „teorie vzdělávání dospělých“ (Kotásek, Škoda, 1966; Hyhlík, 1973) a další.

Současná andragogika se rozvinula daleko za hranice těchto historických koncepcí. Tento rozvoj se projevuje i v konstituování některých nových subdisciplín, které jsou úzce spojeny s edukační praxí u dospělých a zároveň vytvářejí specifické teoretické koncepce. Jsou to zejména:

Androdidaktika (též s termínem „didaktika vzdělávání dospělých“) jako důsledek zájmu, který věnují andragogové edukačním procesům u dospělých. Androdidaktika je zaměřena na teorii výuky dospělých, na studium procesů učení u dospělých subjektů. Prioritně se zabývá problematikou cílů a obsahu vzdělávání dospělých, didaktickými formami a metodami a jejich efektivností pro vzdělávání dospělých (Mužík, 2004, 2005).

Podnikové (firemní) vzdělávání jako teorie a systém prakticky zaměřených aktivit týkající se profesního vzdělávání lidí v organizacích (Tureckiová, 2009; Bartoňková, 2010). Tato oblast andragogiky je úzce spjata s teoriemi a výzkumy řízení lidí na pracovištích, s obecnou teorií managementu a dospěla k pozoruhodným metodám hodnocení efektivity v podnikovém vzdělávání (Vodák, Kucharčíková, 2007). Pro pedagogy je užitečné sledovat, že se v rámci podnikového vzdělávání vytvořila dokonce specifická profese *manažer vzdělávání*. Je to profese zaměřená na organizování vzdělávacích aktivit v podnicích, počínaje zaškolováním nových zaměstnanců až po kurzy k zvyšování kvalifikace špičkových specialistů. Je jasné, že management vzdělávání se opírá kromě jiného také o pedagogické koncepce, dnes zejména v souvislosti s teoriemi *vytváření kompetencí* (Veteška, Tureckiová, 2008; Veteška, 2010).

Zájmové vzdělávání je další oblast andragogiky, která na rozdíl od teorie podnikového vzdělávání se zaměřuje na edukační procesy v rekreačních, poznávacích, volnočasových aktivitách mládeže a dospělých (Šerák, 2009). Protože zájmové vzdělávání probíhá ve velmi různorodých a početných institucích formálního a neformálního vzdělávání (kulturní a sportovní výchova, zdravotní osvěta, jazykové vzdělávání aj.) a jsou v něm začleněny velké masy lidí, je zájmové vzdělávání důležitou součástí andragogické teorie.

Gerontopedagogika (též gerontogogika/gerontagogika) se rozvíjí jako teorie vzdělávání seniorů. Je to pedagogicko-andragogická disciplína, která má úzké souvislosti s pedagogickou teorií celoživotního vzdělávání a která nabývá na stále větší důležitosti v důsledku toho, jak se zvyšuje průměrná délka života lidí. V souvislosti s tím je gerontopedagogika také teorií přípravy lidí pro aktivní prožívání stáří. U nás má gerontopedagogika své zakotvení jak v starších pracích (Livečka, 1979), tak v současných pracích (Mühlpachr, 2004), s aspekty sociologickými a demografickými (Rabušic, 2008 aj.).

Toto je pouze velmi stručná charakteristika širší současné andragogiky. Konkrétní poznatky o různých tématech a dosažených výsledcích andragogiky jsou uvedeny v části 4. Ale rozvoj české andragogiky lze doložit nejprve na přehledu vysokoškolských pracovišť, na nichž se andragogika vyučuje jako studijní obor a na některých rozvíjí i teoreticky a výzkumně.

3 Současný stav české andragogiky: Přehled pracovišť

Pro každý obor teorie je jednou z podmínek jeho uznání jako součásti vědy to, zda je konstituován na vysoké škole jako studijní obor či vyučovaný předmět. V českém prostředí vstoupila andragogika na univerzitní půdu ve studijním roce 1947/48, a to založením katedry lidovýchovy na Pedagogické fakultě UK v Praze. Termín „lidovýchova“ pokrýval různé aktivity spojené s osvětou a vzděláváním dospělých již před 2. světovou válkou, jako byla např. sociální demokracií organizovaná *Dělnická akademie* (založená již v roce 1896) nebo pro zvyšování kvalifikace učitelů působící *Škola vysokých studií pedagogických* v 20. letech minulého století.

Jako akademická teorie měla u nás andragogika dosti svízelný osud v období socialismu (i když existoval obor výchovy a vzdělávání dospělých na Filozofické fakultě v Praze a na Filozofické fakultě v Olomouci), neboť byla deformována ideologickými tlaky vládnoucí KSČ a odloučena od vývoje andragogiky ve světě. Zásadní změna nastala až po roce 1989, kdy se ukázalo, jak intenzivně se rozvíjí andragogika v zemích Západu, což se postupně začalo projevat i u nás zřizováním samostatných kateder andragogiky. Dnešní situace je taková, že andragogika se vyučuje již na šesti vysokoškolských pracovištích. Budu je nyní stručně charakterizovat.¹

Katedra andragogiky a personálního řízení Filozofické fakulty UK (Praha)

Tato u nás nejstarší katedra andragogiky se postupně zformovala po roce 1989 v návaznosti na předchozí katedru vzdělávání dospělých. Dnes má katedra 8 akademických pracovníků (z toho dva docenty) a 6 externích učitelů. Specifičností katedry je to, že uplatňuje pojetí andragogiky v souvislosti s problematikou rozvoje a řízení lidských zdrojů, a to v rámci celoživotního učení – odtud propojení s personalistikou. Druhou specifičností je multidisciplinární přístup v teorii vzdělávání dospělých. Proto je na katedře zastoupena jednotlivými odborníky nejen andragogika a androdidaktika, ale také psychologie, sociologie, ekonomie, právo, filozofie, pedagogika (to se pak odráží i v publikovaných pracích – viz v části 4).

¹ K tomuto přehledu využívám informace, za něž velmi děkuji doc. J. Kalnickému (PedF OU, Ostrava), Mgr. P. Novotnému a prof. M. Rabušicové (FF MU, Brno), PhDr. J. Reichelovi (FF UK, Praha), prof. D. Šimkovi (FF UP, Olomouc) a PhDr. J. Veteškovi (UJAK, Praha).

Katedra zajišťuje tyto studijní programy:

- *Bakalářské studium* tříleté, prezenční a kombinované. V prezenčním studiu je kolem 90 studentů, v kombinovaném asi 40 studentů, do akademického roku 2010/2011 se plánuje přijetí asi 57 studentů.
- *Magisterské studium* navazující, dvouleté, pouze prezenční, s asi 70 současnými studenty a 30 studenty navrhovanými k přijetí.
- *Doktorské studium*, s asi 40 studenty v prezenčním a kombinovaném studiu.
- *Rekvalifikační studium* oboru Andragogika a personální řízení, dvouleté, realizované v rámci programu Celoživotního vzdělávání (za úhradu, zakončené Závěrečnou prací a Závěrečnou zkouškou a Osvědčením FF UK o absolutoriu).

V bakalářském a magisterském studiu jsou zastoupeny předměty Filozofie, Sociologie vzdělávání, Didaktika dospělých, Profesní vzdělávání dospělých, Metodologie sociálních výzkumů a další. O studium andragogiky a personální práce je velký zájem, např. v letošním roce (2010) se na tento obor hlásilo přes 870 zájemců (přijat mohl být jen každý patnáctý).

Katedru reprezentují publikace monografické (viz v části 4) a časopisecké, pracovníci katedry jsou zúčastněni v několika grantových projektech, zejména *Komparativní analýza trendů a možností rozvoje dalšího vzdělávání dospělých v kontextu evropské integrace* (2008–2010, GA ČR).

Katedra sociologie a andragogiky Filozofické fakulty UP (Olomouc)

Pro pojetí andragogiky na olomoucké univerzitě je příznačná její propojenost se sociologií. Andragogika je tudíž chápána „jako věda o optimalizaci lidského kapitálu, tedy šířeji než jako věda o výchově a vzdělávání dospělých. Je výrazně sociologizující, od svého počátku byla vázána v kombinaci s oborem Sociologie“ (D. Šimek, 2010, podkladová informace). Tuto orientaci založil na olomoucké katedře V. Jochmann po roce 1989, podle něhož je také označována jako *integrální andragogika*.

Katedra realizuje tyto studijní obory andragogiky:

- *Bakalářské prezenční studium Andragogika*, dvouoborové, v kombinaci se studijním oborem Sociologie. Obsah studia tvoří andragogické, pedago-

gické a psychologické předměty: Systematická andragogika, Vývoj andragogického myšlení a další. Obor studuje asi 100 studentů, v prvním ročníku 2010/11 je zapsáno 48 studentů.

- *Magisterské prezenční studium Andragogika*, rovněž dvouoborové, vázané na magisterský studijní obor Sociologie. Základní andragogická dimenze je výběrem volitelných disciplín profilována do dvou oblastí andragogiky – řízení lidských zdrojů (personální management) a sociální práce. V obsahu studia je zastoupena mimo jiné Integrovaná andragogika, Firemní vzdělávání, Gerontagogika. Obor studuje asi 70 studentů, v 1. ročníku 2010/2011 je zapsáno 32 studentů.
- *Kombinované bakalářské studium oboru Andragogika se zaměřením na personální management*, jednooborové, realizuje se již od poloviny 90. let. Je primárně určeno pro pracovníky vykonávající řídicí a odbornou práci na úrovni nižšího a středního managementu v podnicích, ve veřejné správě a v neziskovém sektoru se zaměřením na řízení lidských zdrojů, vedení pracovníků v institucích a vzdělávání pracovníků.
- *Kombinované navazující magisterské studium oboru Andragogika*, jednooborové. Širší metodologické založení oboru je dáno obecně teoretickými disciplínami, jejichž funkčnost byla ověřena v dosavadním průběhu realizace prezenčního studia. Součástí oboru jsou však i disciplíny zaměřené prakticky v souladu s požadavky praxe a s možnostmi aktuálních informačních technologií.
- *Doktorský studijní program*, s prezenčním i kombinovaným studiem, v němž je zapsáno 35 studentů.

Katedra je řešitelem projektu ESF *Laboratoř sociálně-vědních výzkumů* (2009 až 2011) a součástí katedry je *Kabinet interkulturních studií*. Na tomto pracovišti vznikají důležité publikace, zejména Šimek (1996, 2003, 2006), Bartoňková (2004, 2010) a další. O významnosti tohoto andragogického pracoviště svědčí i to, že Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci má jako jediná v České republice právo habilitovat docenty a provádět profesorské řízení v oboru andragogika.

Obor andragogika na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity, Brno

Andragogika nemá na Masarykově univerzitě samostatnou katedru, nýbrž realizuje se jako studijní obor v *Ústavu pedagogických věd*, a to od akademického roku 2009/2010. Obor je koncepčně vystavěn jako jedna z cest v rámci studijního programu, který tvoří bakalářské obory Pedagogika a Sociální pedagogika a poradenství, magisterské obory Pedagogika, Sociální pedagogika a poradenství, Andragogika a doktorský studijní program oboru Pedagogika. Přístup ke studiu pro studenty s ukončeným bakalářským studiem na jiných institucích je zajištěn přijímacími zkouškami. Obor Andragogika se studuje jednooborově (dosud pouze) v prezenční formě v navazujícím magisterském studiu. Studium trvá čtyři semestry a je zakončeno obhajobou diplomové práce a státní závěrečnou zkouškou.

Absolvent navazujícího magisterského studia Andragogiky je připraven pro odbornou a koncepční práci v oblasti všestranné podpory celoživotního učení a rozvoje dospělých. Je schopen samostatně plánovat, řídit, realizovat a hodnotit mnohostranné vzdělávací aktivity v celoživotním vzdělávání. Studium andragogiky se zaměřuje na následující čtyři oblasti:

1. *Řízení vzdělávání.* Absolvent má rozumět a být schopen se aktivně podílet na projektové práci a řízení vzdělávacích institucí při porozumění otázkám vzdělávací politiky na národní i mezinárodní (především evropské) úrovni.
2. *Výzkum, evaluace, analýza.* Absolvent má zvládat kvalitativní i kvantitativní výzkumné přístupy a má být schopen je realizovat v oblasti výzkumu, evaluace i v řídicí a rozvojové práci.
3. *Didaktika vzdělávání dospělých.* Absolvent má umět vybrat a realizovat adekvátní didaktické a metodické přístupy ke vzdělávání dospělých, včetně specifických přístupů, jako jsou e-learning, pedagogika osobnostního a sociálního rozvoje apod., a řídit jejich využívání v procesu učení se a vzdělávání.
4. *Celoživotní poradenství.* Absolvent má být schopen poskytovat základní úroveň poradenství pro životní dráhu a kariéru, umí využít základní techniky a postupy mentoringu, coachingu a dalších adekvátně situaci.

Andragogiku studuje v tomto programu 45 studentů. Předměty týkající se andragogiky vyučují P. Novotný, M. Rabušicová, B. Lazarová, M. Pol a další pracovníci ústavu. Toto pracoviště andragogiky produkuje důležité výzkumné výsledky týkající se zejména mezigeneračního učení, učení na pracovišti, profesní

dráhy školských manažerů (viz v části 4), a to i na základě několika grantových projektů. Je to zejména projekt *Mezigenerační učení: děti, rodiče a prarodiče v neformálním vzdělávání a v informálním učení* (GA ČR, 2009–2011) a *Ředitelé českých škol a jejich životní a profesní dráha* (GA ČR, 2007–2009).

Obor andragogika na Univerzitě Jana Amose Komenského, Praha

Studium andragogiky na Univerzitě Jana Amose Komenského vychází z integrálního pojetí andragogiky v praxi, která bývá chápána jako komplexní péče o dospělého člověka. Zahrnuje rozvoj lidských zdrojů, do jehož rámce patří řízení lidí, jejich vzdělávání včetně resocializace a kultivace, personální činnosti, sociální péče o zaměstnance, vytváření podmínek pro reprodukci pracovních sil a schopností.

Na pracovišti se realizují tyto studijní programy andragogiky:

- *Bakalářský studijní program* Specializace v pedagogice, studijní obor Vzdělávání dospělých.
- *Magisterský studijní program* Pedagogika, studijní obor Andragogika.
- *Doktorský studijní program* Pedagogika, studijní obor Andragogika.

Magisterský studijní obor Andragogika navazuje na předchozí pedagogicky orientované studium (bakalářského stupně) a rozvíjí do hloubky i šířky znalosti a dovednosti andragoga v širším pojetí – jako vzdělavatele dospělých a personalisty. Studium jsou dále rozvíjeny znalosti pedagogiky, psychologie, sociologie a dalších oborů s cílem vychovat osobnost fundovaného andragoga schopného pracovat v rozličných oblastech rozvoje a řízení lidských zdrojů. Absolvent je schopen implementovat dlouhodobé plány rozvoje lidí, zpracovávat kariérní řády a kompetenční modely, detailně analyzovat vzdělávací a rozvojové potřeby podniků a firem, navrhnout mechanismy řešení a vytvářet projekty.

Studium navazuje ve svých cílech na předchozí pedagogické studium, po obsahové stránce je orientované především na prohloubení dosavadních teoretických znalostí a na praktické studijní předměty umožňující vysoce odbornou činnost v oblasti práce s dospělými. Vysokou fundovanost a erudovanost absolventa posiluje i studium výzkumných andragogických metod umožňující hlubší poznání reality a díky tomu i expertní a poradenskou činnost v širší škále andragogických činností.

Obsah studia andragogiky zahrnuje povinné předměty (včetně praxe) a volitelné předměty. Mezi povinnými předměty je to zejména Andragogika, Komparativní andragogika, Andragogický výzkum, Praxe k andragogickému výzkumu, Andragogické poradenství, Filozofie výchovy, Sociologie vzdělávání a výchovy, Aktuální problémy současné pedagogiky, Teorie řízení a financování vzdělávacích projektů a další předměty.

Praxe je zaměřena na speciální výzkumnou činnost navazující na předmět Andragogický výzkum a umožňující studujícím pod vedením profesionálních výzkumníků v oboru Andragogika provést a zpracovat svá první výzkumná šetření v terénu.

Volitelné předměty jsou zaměřeny jednak na Řízení lidských zdrojů (Personální management, Teorie organizace aj.), jednak na Vzdělávání lidských zdrojů (Andragogická didaktika, Distanční vzdělávání a e-learning, Gerontagogika aj.).

Pokud jde o počet studentů andragogiky, toto pracoviště je největší v České republice: V bakalářském programu studuje 1 840 studentů, v magisterském programu 1 663 studentů (stav v květnu 2010).

Pracoviště má v současné době dva grantové projekty vážící se k andragogice, a to především *Andragogický model učení a vzdělávání dospělých založený na získávání a rozvoji klíčových kompetencí* (GA ČR, 2009–2011, řešitel J. Veteška). Andragogiku tohoto pracoviště reprezentují významné publikace (viz v části 4) a nový časopis *Andragogická revue*.

Katedra pedagogiky a andragogiky Pedagogické fakulty Ostravské univerzity, Ostrava

Působí od akademického roku 2009/2010, realizuje pouze bakalářské kombinované studium. V 2. ročníku studuje 28 studentů, do 1. ročníku (pro akad. rok 2010/2011) se přijímá 50 studentů. Garantem oboru Andragogika je doc. J. Kalnický, významným představitelem ostravské andragogiky je doc. J. Malach (viz publikace v části 4).

Předměty vyučované v rámci studia andragogiky jsou zejména: Obecná andragogika, Srovnávací pedagogika a andragogika, Profesní andragogika, Kulturní andragogika, Androdidaktika, Androedukační diagnostika, Androedukační výzkum, Marketing ve vzdělávání dospělých, Strategie a politika celoživotního učení, Edukační a kariérní poradenství a další.

Ostravskou andragogiku reprezentují publikace J. Kalnického (2007 a další) a J. Malacha (2004 a další).

Obor andragogika na Fakultě humanitních studií Univerzity Tomáše Bati, Zlín

Je to nejmladší pracoviště andragogiky na českých vysokých školách. Realizuje se od r. 2010 v rámci studijního programu Specializace v pedagogice, studijní obor *Andragogika v profilaci na řízení lidských zdrojů v neziskové sféře*. Jde o kombinované bakalářské studium. Tento obor zajišťuje Ústav pedagogických věd, jenž je součástí Fakulty humanitních studií UTB.

Zvláštností tohoto studijního oboru je zaměření na jevy a procesy týkající se práce s lidskými zdroji v neziskové sféře, a to jak státního sektoru (státní správa, samospráva, rozpočtové a příspěvkové organizace), tak nestátního sektoru (instituce sociální, výchovné, vzdělávací, kulturní apod.). Toto zaměření je v rámci České republiky zcela ojedinělé. Obsah studia tvoří předměty teoretické i vztahující se k praxi vzdělávání dospělých: Základy andragogiky, Androdidaktika, Metodologie andragogiky, Komparativní andragogika, Vývoj andragogického myšlení, Gerontagogika, Psychologie dospělých a také andragogická praxe. Vědeckou andragogiku zde reprezentuje zejména významná slovenská odbornice prof. V. Prusáková.

4 Publikované výsledky české andragogiky

Pro pedagogické odborníky, kteří se příliš nezajímají o andragogiku, může být dosti překvapující skutečnost, že produkce jejich kolegů – andragogů je v současnosti poměrně rozsáhlá. Tematicky pokrývají andragogické publikace hlavně následující oblasti, jež zde stručně přehledněme:²

² Přehled uvádí výběrově jen původní české andragogické publikace (především monografie), jež považuji za významné pro pedagogické odborníky, není tedy vyčerpávajícím přehledem všech publikací, jejichž počet je mnohem širší (např. sborníky z andragogických konferencí). Kromě výše uvedených andragogických pracovišť vznikají četné publikace o vzdělávání dospělých také na některých katedrách ekonomie, sociologie, managementu a v různých vzdělávacích agenturách. Tyto publikace (původní i četné překlady ze zahraničních zdrojů) zde nemohou být kvůli danému rozsahu stati zahrnuty.

Obecná andragogika

Podobně jako pedagogika má také andragogika svou teoretickou základnu formulující obecné principy andragogiky jako vědy. Česká obecná andragogika je budována především monografiemi M. Beneše. V jeho práci *Andragogika* (Beneš, 2003) je objasněn vznik a rozvoj teorie vzdělávání dospělých, charakter andragogiky jako vědní disciplíny, organizace vzdělávání dospělých, profesní vzdělávání dospělých aj. Pro Benešovo pojetí je charakteristická častá konfrontace andragogického a pedagogického myšlení a důraz na vymezení andragogických pojmů. V novější *Andragogice* (Beneš, 2008) je teorie obecné andragogiky prohloubena a užitečně rozšířena o makrosociální pohled týkající se funkce vzdělávání dospělých, a to zejména pohled ekonomické vědy. Benešův přístup je zde dosti obezřetný, zvláště pokud jde o vztah mezi prostředky vynakládanými na vzdělávání a ekonomickým přínosem:

Podstatný je pro ekonomiku a management ve vzdělávání poznatek, že ani pro státně regulované školství se nepodařilo najít modely pro plánování počtu absolventů a jejich kvalifikačního složení a pro zjištění jeho celospolečenského ekonomického přínosu (Beneš, 2008, s. 47).

Podobně soudí kriticky Beneš, že vzdělávací systém není schopný odstranit sociální nerovnosti a ani vzdělávání dospělých tyto nerovnosti neodstraňuje: „Vzdělávání dospělých tedy spíše sociálně podmíněné nerovnosti prohlubuje, než odstraňuje“ (Beneš, 2008, s. 45).

Benešova poslední monografie přináší také různé výklady o fungování vzdělávání dospělých v zahraničí, hlavně v Německu, USA, Lucembursku a Slovinsku, čímž zčásti kompenzuje absenci srovnávací andragogiky v ČR (na rozdíl od Slovenska, kde se tato disciplína realizuje – zejm. Matulčík, 2004).

K obecné teorii a metodologii andragogiky přispívají také práce Šimka (2006), Kalnického (2007), Malacha a Zapletala (2005).

Výzkum celoživotního učení a vzdělávání

Teorie celoživotního učení je jak u nás, tak v zahraničí intenzivně rozvíjena a ze strany politiků vzdělávání silně podporována. Jak dokládají Pol a Hloušková (2008), význam a potřebnost celoživotního učení je proklamována v mnoha dokumentech Evropské unie, OECD a UNESCO. To se promítá také do záměrů české vzdělávací politiky, jak je známe z dokumentů typu *Strategie celoživotního učení ČR* (2007) a jiných. Pol a Hloušková konstatují, že koncept celoživotního

učení se stal „prominentním tématem“ vzdělávací politiky, z něhož však zmizelo vzdělávání dospělých. „Proto vnímá kritická pedagogika rozplynutí vzdělávání dospělých do deklarací a strategií celoživotního učení s jistou skepsí.“ – přitom se odkazuje na názory klasika andragogiky P. Jarvise (Pol, Hloušková, 2008, s. 20).

V kontrastu s dosti vágními teoretickými proklamacemi stojí skutečnost, že výzkum různých jevů celoživotního učení se stal předmětem andragogických výzkumů. Zde je třeba upozornit zejména na rozsáhlý projekt MPSV ČR *Vzdělávání dospělých v různých fázích životního cyklu* (2004–2008), jehož hlavní řešitelkou byla M. Rabušicová a její tým spolupracovníků. Výzkumné výsledky vzešlé z projektu jsou publikovány jednak v monotematickém sborníku *Studia paedagogica* (2006, č. 11), hlavně však ve významné knize *Učíme se po celý život?* (Rabušicová, Rabušic, 2008a). Výzkumné nálezy zde uvedené vypovídají o současné situaci ve vzdělávání dospělých v ČR. Popisují nabídku vzdělávání pro dospělé poskytovanou školami i institucemi neformálního vzdělávání; podrobně analyzují účast dospělých ve formálním a neformálním dalším vzdělávání; zjišťují důvody, proč určití dospělí nepokračují ve svém vzdělávání a jak působí motivace či naopak bariéry ve vzdělávání dospělých aj.

Mnohé z empirických poznatků této „sociologické andragogiky“ mají přímý dosah i pro pedagogiku. Jsou to např. zjištění o *informálním učení* dospělých (Rabušicová, Rabušic, 2008b), kde autoři objasňují, jak rozsáhlý a mocný vliv mají zdroje informálního učení v každodenních aktivitách, uvědomělých i neuvědomělých, na dospělé – a nepochybně i na děti a mládež. Tato zjištění souvisejí s volnočasovými aktivitami a zájmovým vzděláváním dospělých a mládeže (Šerák, 2009).

Profesní a podnikové vzdělávání dospělých

V andragogických teoriích a výzkumech je velká pozornost věnována problematice učení a vzdělávání v pracovním a profesním kontextu. Tato problematika pokrývá různé formy dalšího odborného vzdělávání (např. rekvalifikační vzdělávání, odborné studium při zaměstnání), v němž významnou roli má podnikové vzdělávání. Podnikové (firemní) vzdělávání je definováno jako „souhrn vzdělávacích aktivit zajišťovaných podnikem se záměrem doplnit (rozšířit, prohloubit, zvýšit) nebo změnit kvalifikační strukturu pracovníků a odstranit tak rozdíl mezi aktuální kvalifikací pracovníků a požadavky, které na ně klade výkon pracovních činností“ (Tureckiová, 2009, s. 508).

V současné době existuje u nás (stejně jako v zahraničí) neobyčejně rozsáhlý počet publikací, které se zabývají profesním a podnikovým vzděláváním dospělých (Bartoňková, 2010, a další). Je to prostě problematika, která je velmi aktuální z hlediska socioekonomického (důraz na zaměstnanost lidí, na zvyšování kvalifikace atd.). Protože jde o specifické edukační procesy, uplatňují se v této problematice pedagogické a didaktické aspekty. Ty jsou zvláště akcentovány v monografii F. Hroníka *Rozvoj a vzdělávání pracovníků* (Hroník, 2007). Pro pedagogy je zajímavé, jak autor objasňuje proces učení u dospělých na základě psychologické teorie učení nebo jak se měří efektivita vzdělávacích aktivit u dospělých v oblasti znalostí, dovedností aj.

Také další monografie z tohoto okruhu, *Efektivní vzdělávání zaměstnanců* (Vodák, Kucharčíková, 2007), ukazuje pedagogům některé přístupy a nástroje k vyhodnocování vzdělávání a vzdělávacích programů, které jsou sice zaměřeny na podnikové vzdělávání, avšak mohou být v leccem inspirující např. pro výzkum učitelů. Jsou to např. různé dotazníky a scénáře rozhovorů k zjišťování vzdělávacích potřeb zaměstnanců, dotazníky před začátkem vzdělávacích aktivit a po jejich ukončení a další.

Významná zjištění v oblasti profesního vzdělávání dospělých přináší práce P. Novotného (2008, 2009a, b). Na základě empirických šetření Novotný uvádí data o stavu profesního vzdělávání v různých kategoriích pracovníků, o regionálních diferencích v účasti na profesním vzdělávání aj. Není bez zajímavosti, že pracovníci v oboru školství a vzdělávání jsou nejaktivněji účastni v profesním vzdělávání (participace 66,7 %) ve srovnání s jinými obory. Novotný (2009a) k nám také uvádí důležitý koncept *učení pro pracoviště* (workplace learning), který zakládá teorii a výzkum učení v tomto specifickém prostředí, čímž se obohacuje obecná pedagogická typologie edukačních prostředí.

Kompetence ve vzdělávání dospělých

V andragogické a pedagogické teorii dnes poutá velkou pozornost problematika kompetencí. V pedagogice je tato problematika sice již zakotvena v kurikulárních dokumentech (českých i mezinárodních) v podobě stanovených a závazných kompetencí, které má školní vzdělávání u žáků a studentů vytvářet (viz současné rámcové vzdělávací programy), přitom ale je pedagogická teorie kompetencí nedostatečně rozvíjena a výzkum konkrétních kompetencí rovněž. Je tudíž vhodné připomenout, že problematika kompetencí je intenzivně rozpracována v české andragogice, jak se to odráží zejména v monografiích

J. Vetešky (2010), J. Vetešky a M. Tureckiové (2008) a ve sborníku *Nové paradigma v kurikulu vzdělávání dospělých* (Veteška a kol., 2009).

Obecně je pojem *kompetence* v oblasti vzdělávání definován jako „jedinečná schopnost člověka úspěšně jednat a dále rozvíjet svůj potenciál na základě integrovaného souboru vlastních zdrojů, a to v konkrétním kontextu různých úkolů a životních situací, spojená s možností a ochotou (motivací) rozhodovat a nést za svá rozhodnutí odpovědnost“ (Veteška, Tureckiová, 2008, s. 27). Z pohledu pedagogiky se pojem kompetence jeví jako velmi komplikovaný a stále nedostatečně vyjasněný. Je proto užitečné seznamovat se s výklady, které k této problematice prezentuje nejnovější monografie *Kompetence ve vzdělávání dospělých* (Veteška, 2010). Autor objasňuje vývojové souvislosti pojmu kompetence, psychologickou dimenzi kompetencí, zdroje kompetencí, strukturu a znaky kompetencí, klíčové kompetence v různých úrovních školního vzdělávání, v terciárním a v dalším vzdělávání.³ Bezpochyby lze v těchto výkladech nalézat leccos užitečného i pro teorii kompetencí ve školním vzdělávání.

Modely androdidaktiky

Jako samozřejmost je přijímáno, že procesy učení probíhají u dospělých jinak než u mladších subjektů a právě tak odlišné jsou i výukové a jiné vzdělávací aktivity u dospělých a u mládeže. Tyto specifčnosti vedly ke vzniku androdidaktiky, která se zabývá stanovením cílů a obsahů vzdělávání dospělých v jeho nejrozličnějších formách, zkoumá podmínky a styly učení dospělých, formy výuky dospělých aj. U nás se tyto záležitosti objasňují zejména v publikacích J. Mužíka *Androdidaktika* (2004) a *Didaktika profesního vzdělávání dospělých* (2005).

Pro pedagogy je zajímavé sledovat, jak se v androdidaktických koncepcích objasňují různé formy didaktických metod používaných ve vzdělávání dospělých jako např. dialogické a problémové metody, konzultace, instruktáž, koučink, workshop, výcviková firma, metoda CNB (společný zápisník), metoda černé skříňky aj. Opět zde v leccems nalézáme inspirace i pro výuku nedospělých subjektů.

³ V této souvislosti Veteška (2010, s. 115) vysvětluje také terminologickou komplikovanost: V angličtině existují dva termíny – *competence* a *competency*, českým ekvivalentem pro oba je termín *kompetence*. To způsobuje určité problémy, neboť *competence* znamená způsobilost, kompetentní výkon, kompetentnost, kdežto *competency* vyjadřuje „soubor lidských kvalit (predispozic i výsledků učení), které jsou ke kompetentnímu výkonu potřeba“. Ovšem v pedagogické i andragogické teorii se ustálil spíše termín *kompetence* ve smyslu *competence*, jak je patrné např. ze spojení *key competences* (klíčové kompetence).

S androdidaktikou úzce souvisí problematika zapojování moderních výukových technologií do vzdělávání dospělých (např. Eger, 2005), problematika e-learningu (Zounek, 2009) a distančního vzdělávání (Zlámalová, 2009). Tyto a další okruhy teorie a praxe mají úzkou souvislost s problémy pedagogiky.

5 Andragogická periodika

V českých pedagogických časopisech se andragogická témata vyskytují zřídka. Výjimkou je např. monotematické číslo *Vzdělávání dospělých v rámci celoživotního učení* (*Studia paedagogica*, U 11, 2006) nebo skupina výzkumných sdělení týkající se vzdělávání dospělých v časopise *Pedagogika* (2006, č. 2) a některé izolované stati v pedagogických časopisech a sbornících – např. o mezigeneračním učení (Rabušicová, Klusáčková, Kamanová, 2009; Rabušicová, Kamanová, Pevná, 2010).

Avšak česká andragogika má dnes i své vlastní odborné časopisy, na které je třeba upozornit pedagogickou obec:

- *Andragogika*. Vychází jako čtvrtletník, v roce 2010 již 14. ročník. Vydává jej Academia Economica, s. r. o., ve spolupráci s Asociací institucí vzdělávání dospělých ČR, o. s. Šéfredaktorem je T. Langer. Časopis tiskne spíše kratší články, zprávy a recenze týkající se hlavně praxe vzdělávání dospělých. Informace na www.andragogika.net.
- *Andragogická revue*. Česko-slovenský vědecký časopis zaměřený na teorii vzdělávání dospělých, rozvoj lidských zdrojů a andragogiku. Je to nový časopis, zahájil 1. číslem v r. 2009, v tisku je další číslo roku 2010. Vydavatelem revue je UJAK Praha, šéfredaktorem je J. Veteška. Časopis publikuje studie a odborné články z andragogické teorie a výzkumu, zprávy a recenze.

Nutno připomenout, že problematika vzdělávání dospělých se objevuje také v některých dalších časopisech, např. *Aula*, *Moderní řízení*, *HR-Forum* nebo *Psychologie v ekonomické praxi*.

Kromě časopisů jsou andragogická témata publikována v nové edici *Česká a slovenská andragogika*, v níž vyšly zatím tři svazky (Tureckiová, 2008; Hattár, 2009; Eger a kol., 2009). Edici realizuje *Česká andragogická společnost* (ČAS), která byla založena v roce 2008 jako sdružení andragogů a jiných odborníků zabývajících se teorií a praxí vzdělávání dospělých. Předsedou ČAS

je PhDr. J. Veteška, Ph.D. (Univerzita J. A. Komenského, Praha). Kontakt na adrese: cas.andragogika@seznam.cz a na www.candrs.cz.

6 Na závěr

Z přehledu je zřejmé, že česká andragogika se jako vědecký obor vyvíjí intenzivně. Má vytvořenu institucionální základnu (i když personální zajištění uvedených pracovišť andragogiky je nedostačující vzhledem k zájmu o studium), má své odborné časopisy a její představitelé produkují cenné monografie i sborníky, organizují andragogické konference aj. Řada poznatků produkovaných andragogikou může být užitečná pro teorii pedagogiky.

Na druhé straně nelze nevidět, že andragogika u nás má i své slabé stránky. Za nejzávažnější z nich bych považoval skutečnost, že andragogika se rozvíjí převážně jako teorie a jako oblast aplikací andragogických doporučení a modelů pro praxi, avšak bez opory o empirický výzkum. Na rozdíl od české pedagogiky, v níž je nyní výzkumná složka výrazně zastoupena, v české andragogice se výzkum nerozvinul v náležitém rozsahu a intenzitě. Na nezbytnost posílit výzkumnou složku andragogiky poukázal kriticky již Kopecký (2007), který také naznačil relevantní témata andragogického výzkumu, jak jsou vymezována v zahraničí (např. výzkum vztahující se k učícím se subjektům; k sociálním institucím, v nichž vzdělávání dospělých probíhá; k obsahům učení dospělých).

Za slabé místo české andragogiky považuji také to, že nedospěla k vypracování specifické metodologie výzkumu v oblasti vzdělávání dospělých. Zde se naskýtá možnost, jak se může andragogika obohacovat z výzkumné metodologie pedagogiky: Česká pedagogická věda dnes disponuje výbornými knižními pracemi, jejichž úroveň je srovnatelná se zahraničními, a to jak o metodách kvantitativního výzkumu (Pelikán, 1998), tak kvalitativního výzkumu (Švaříček, Šed'ová a kol., 2007), resp. o obou metodologiích (v českém překladu Gavora, 2010; Švec a kol., 2009).

Literatura

- BARTOŇKOVÁ, H. *Foucaultovo andragogické kyvadlo*. Praha: MJF, 2004.
BARTOŇKOVÁ, H. *Firemní vzdělávání*. Praha: Grada, 2010.
BENEŠ, M. *Andragogika: Filozofie – věda*. Praha: Eurolex Bohemia, 2001.
BENEŠ, M. *Andragogika*. Praha: Eurolex Bohemi, 2003.
BENEŠ, M. *Andragogika*. Praha: Grada, 2008.
BENEŠ, M. *Andragogika*. In PRŮCHA, J. (ed.). *Pedagogická encyklopedie*. Praha: Portál, 2009, s. 691 až 695.

- BLÁHA, A. I. *Problémy lidové výchovy. Její pojem, úkoly a předpoklady*. Praha: Mysarykův lidový-chovný ústav, 1927.
- ČORNAČIČOVÁ, R. *Edukácia seniorov. Vznik, rozvoj, podnety pre geragogiku*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2007.
- EGER, L. *Technologie vzdělávání dospělých*. Plzeň: ZČU, 2005.
- EGER, L. a kol. *Diverzity management*. Praha: Educa Service a Česká andragogická společnost, 2009.
- GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2010.
- HATÁR, C. *Sociálna pedagogika, sociálna andragogika a sociálna práca*. Praha: Educa Service a Česká andragogická společnost, 2009.
- HRONÍK, F. *Rozvoj a vzdělávání pracovníků*. Praha: Grada, 2007.
- HYHLÍK, F. *Psychologická hlediska vzdělávání dospělých*. Praha: Ústav pro kulturně výchovnou činnost, 1973.
- KALNICKÝ, J. *Systémová andragogika*. Ostrava: Pedagogická fakulta OU, 2007.
- KOPECKÝ, M. *Tři poznámky k andragogickému výzkumu*. In ŠERÁK, M., KOPECKÝ, M., TURECKIOVÁ, M. *Role vysokých škol v rozvíjení koncepce celoživotního vzdělávání*. Praha: Katedra andragogiky a personálního řízení, Fil. fak. UK, 2007, s. 33–38.
- KOTÁSEK, J., ŠKODA, K. *Teorie vzdělávání dospělých. Vybrané kapitoly*. Praha: SPN, 1966.
- LIVEČKA, E. *Úvod do gerontopedagogiky*. Praha: Ministerstvo školství ČR, 1979.
- MACHALOVÁ, M. *Psychológia vo vzdelávaní dospelých*. Bratislava: Gerlach Print, 2006.
- MALACH, J. *Celoživotní učení*. Ostrava: Pedagogická fakulta OU, 2004.
- MALACH, J., ZAPLETAL, B. *Vybrané problémy andragogiky*. Ostrava: Pedagogická fakulta OU, 2005.
- MATULČÍK, J. *Teórie výchovy a vzdelávania dospelých v zahraničí*. Bratislava: Gerlach Print, 2004.
- MÜHLPACHR, P. *Gerontopedagogika*. Brno: Masarykova univerzita, 2004.
- MUŽÍK, J. *Androdidaktika*. Praha: ASPI, 2004.
- MUŽÍK, J. *Didaktika profesního vzdělávání dospělých*. Plzeň: Fraus, 2005.
- NOVOTNÝ, P. *Profesní vzdělávání dospělých*. In RABUŠICOVÁ, M., RABUŠIC, L. (ed.). *Učíme se po celý život? O vzdělávání dospělých v České republice*. Brno: Masarykova univerzita, 2008, s. 113–141.
- NOVOTNÝ, P. *Učení pro pracoviště*. Brno: Masarykova univerzita, 2009a.
- NOVOTNÝ, P. *Vzdělávání v institucích neformálního vzdělávání*. In PRŮCHA, J. (ed.). *Pedagogická encyklopedie*. Praha: Portál, 2009b, s. 520–525.
- PALÁN, Z. *Výkladový slovník Lidské zdroje*. Praha: Academia, 2002.
- PELIKÁN, J. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. Praha: Karolinum, 1998.
- POL, M., HLOUŠKOVÁ, L. *Celoživotní učení a vzdělávání dospělých v politických dokumentech*. In RABUŠICOVÁ, M., RABUŠIC, L. (ed.). *Učíme se po celý život? O vzdělávání dospělých v České republice*. Brno: Masarykova univerzita, 2008, s. 9–24.
- PRUSÁKOVÁ, V. *Andragogika – současný stav a perspektivy vývoje na Slovensku*. *Pedagogická revue*, 1996, roč. 14, č. 3–4, s. 101–109.
- PRUSÁKOVÁ, V. *Základy andragogiky I*. Bratislava: Gerlach Print, 2005.
- PRUSÁKOVÁ, V. a kol. *Analýza vzdelávacích potrieb dospelých. Teoretické východiska*. Banská Bystrica: UMB, 2010.
- RABUŠIC, L. *Senioři a jejich vzdělávání*. In RABUŠICOVÁ, M., RABUŠIC, L. (ed.). *Učíme se po celý život? O vzdělávání dospělých v České republice*. Brno: Masarykova univerzita, 2008, s. 265–287.

- RABUŠICOVÁ, M., KLUSÁČKOVÁ, M., KAMANOVÁ, L. Mezigenerační učení v rámci programů a kurzů neformálního vzdělávání pro děti, rodiče a prarodiče. *Studia paedagogica*, 2009, roč. 14, č. 2, s. 131–153.
- RABUŠICOVÁ, M., KAMANOVÁ, L., PEVNÁ, K. Čas a věk hraje roli: tři generace se učí v kurzech. *Studia paedagogica*, 15, 2010, č. 1, s. 125–146.
- RABUŠICOVÁ, M., RABUŠIC, L. (ed.) *Učíme se po celý život? O vzdělávání dospělých v České republice*. Brno: Masarykova univerzita, 2008a.
- RABUŠICOVÁ, M., RABUŠIC, L. Dospělí a informální učení. In RABUŠICOVÁ, M., RABUŠIC, L. (ed.) *Učíme se po celý život? O vzdělávání dospělých v České republice*. Brno: Masarykova univerzita, 2008b, s. 77–95.
- Strategie celoživotního učení ČR*. Praha: MŠMT ČR, 2007.
- ŠERÁK, M. *Zájemové vzdělávání dospělých*. Praha: Portál, 2009.
- ŠIMEK, D. *Otevřená práce. (Andragogické souvislosti sociálního rozměru práce)*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1996.
- ŠIMEK, D. Metodologická východiska integrální andragogiky. *Acta Universitatis Palackianae Olomouensis. Facultas Philosophica. Sociologica – andragogica 2006*. Olomouc: UP, 2006.
- ŠIMEK, D. (ed.) *Kurikulum andragogiky*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2003.
- ŠKODA, K. *Kapitoly z dějin andragogiky*. Praha: Karolinum, 1996.
- ŠVARÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007.
- ŠVEC, Š. *Základné pojmy v pedagogike andragogike*. Bratislava: IRIS, 2002.
- ŠVEC, Š. *Anglicko-slovenský lexikón pedagogiky a andragogiky*. Bratislava: IRIS, 2008.
- ŠVEC, Š. *Metodologie věd o výchově. Kvantitativně-scientické a kvalitativně-humanitní přístupy v edukačním výzkumu*. Brno: Paido, 2009.
- Trendy rozvoja andragogiky a jej systematizácie*. Bratislava: Katedra andragogiky. Fil. fak. UK, 2006.
- TRNKA, T. *Základy lidové výchovy*. Praha: Masarykův lidovýchovný ústav, 1934.
- TURECKIOVÁ, M. Podnikové vzdělávání. In PRŮCHA, J. (ed.) *Pedagogická encyklopedie*. Praha: Portál, 2009, s. 508–513.
- TURECKIOVÁ, M. (ed.) *Další vzdělávání jako nástroj rozvoje jednotlivce a společnosti*. Praha: Educa Service a Česká andragogická společnost, 2008.
- VETEŠKA, J. *Kompetence ve vzdělávání dospělých. Pedagogické, andragogické a sociální aspekty*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010.
- VETEŠKA, J. a kol. *Nové paradigma v kurikulu vzdělávání dospělých*. Praha: Educa Service, 2009.
- VETEŠKA, J., TURECKIOVÁ, M. *Kompetence ve vzdělávání*. Praha: Grada, 2008.
- VODÁK, J., KUCHARČIKOVÁ, A. *Efektivní vzdělávání zaměstnanců*. Praha: Grada, 2007.
- Vzdělávání dospělých v rámci celoživotního učení. *Studia paedagogica*, Sborník prací Filozofické fakulty Brněnské univerzity, U 11, 2006 (monotem. číslo).
- ZLÁMALOVÁ, H. Distanční vzdělávání. In PRŮCHA, J. (ed.) *Pedagogická encyklopedie*. Praha: Portál, 2009, s. 514–519.
- ZOUNEK, J. *E-learning – jedna z podob učení v moderní společnosti*. Brno: Masarykova univerzita, 2009.

Autor

Prof. PhDr. Jan Průcha, DrSc., Katedra andragogiky a personálního řízení (externí pracovník), Filozofická fakulta UK, Celetná 20, 116 42 Praha 1, e-mail: janprucha@volny.cz

Current State of Czech Andragogy

Abstract: The survey article should serve as an information for educationists about the situation of andragogy (theory and research of adult education) in the Czech Republic. First, a brief explanation is presented based on definitions of andragogy and its main themes. The second part describes centres of andragogy in five Czech universities. Later on, an overview of main publications of Czech andragogy is given with respect of their relevance for educationists. Finally, some weak features of Czech andragogy are mentioned, especially a lack of empirical research of adult education and learning. This is just an area in which some methods of educational research can be usefully applied.

Key words: andragogy, adult education, relationship between andragogy and pedagogy, centres of andragogy, publications of andragogy

Věra Ježková, Dominik Dvořák, Christopher Chapman a kol. Školní vzdělávání ve Velké Británii. Praha: Karolinum, 2010.

Analyticky pojatá kolektivní monografie o vzdělávacím systému Velké Británie byla vypracována s využitím aktuální zahraniční, převážně britské, i české odborné literatury, zahrnující zejména oficiální dokumenty vzdělávací politiky vztahující se k důležitým aspektům školního vzdělávání. Monografii tvoří devět kapitol. Nejprve je charakterizován kontext, ve kterém školní vzdělávání ve Velké Británii probíhá. Následně se autoři věnují vzdělávacímu systému Velké Británie a představují britskou vzdělávací politiku a její aktuální témata (kurikulum, evaluace škol a hodnocení žáků, rovnost ve vzdělávání, integrace imigrantů aj.). Zajímavá je poslední kapitola, napsaná anglickými autory, která přináší charakteristiku vývoje britského školství v posledních deseti letech a zároveň slouží jako shrnutí předchozích kapitol. Monografie obohacuje literaturu z oblasti srovnávací pedagogiky o nové aktuální téma a přináší cenné zahraniční poznatky využitelné v domácí vzdělávací politice.